

УДК 94(100):94(430):330.342.146.

ББК 63.3 (Нім)

Джус Ю. Я.,
аспірант кафедри всесвітньої історії,
Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника (Україна, Івано-Франківськ),
Ura_juice@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РИНКОВОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА (1948–1970–ті рр.)

Робота присвячена становленню соціальної ринкової економіки в Західній Німеччині у 1948 – на початку 1970-х рр. Надається короткий огляд виникнення та становлення ідей нового типу економіки. Розглядаються причини впровадження саме цієї моделі у Федеральній Республіці, а також формування її визначальних рис.

Основна увага приділяється шляхам вирішення ключових питань, які постали при становленні нового типу економіки. Передусім розглядається питання меж втручання держави в економічне життя, тобто створення нової системи контролюючих органів, які б забезпечували стандарти продукції та зберігали можливість розвитку нових підприємств в умовах конкуренції. Іншим важливим аспектом є створення нової системи захисту робітників та безробітних, яка базувалась на вільних профспілках та системі широкої державної підтримки соціальних програм для безробітних.

Також у статті розглянуто державні заходи, які дали змогу створити основу для постійного технічного оновлення виробничої сфери держави та дозволили ФРН зайняти одне з провідних місць серед економік світу.

Ключові слова: соціальна ринкова економіка, фрайбурзька школа, регуляція економіки, центральний банк.

Успіх реформ у Західній Німеччині привертав увагу багатьох дослідників протягом тривалого часу, що дозволяє говорити про широку історіографічну базу дослідження. Радянські автори, попри заідеологізованість праць, визнавали переваги ФРН, зокрема наводили статистичні дані, в тому числі й у загальних працях [10], при цьому процес впровадження змін часто зводився до кількох фраз про вплив США. Натомість сьогодні доступні праці зарубіжних авторів, які акцентуються на способах вирішення ключових економічних питань в соціальній ринковій економіці [7; 8]. Наявність таких праць та доступ до законодавчої бази ФРН [11; 12] є важливими джерелами, в умовах пошуку покращення соціальної структури та державного управління в сфері реформування постсоціалістичних країн, а тому стаття, яка подає короткий огляд запровадження соціальної ринкової економіки в Німеччині є актуальним дослідженням, яке перебуває в полі зацікавлення широкого кола науковців (істориків, соціологів, економістів).

Метою цієї роботи є виокремлення основних підходів до початку реформування економіки в умовах її застою та певного технологічного відставання, а також аналіз способів вирішення основних проблем, пов'язаних із запровадженням нової системи економіки, які мали місце при переході ФРН до ринкових відносин у 1940–1970-х роках.

Створення ефективної економічної моделі на базі розбитої війною, розділеною між різними економічними світоглядями Німеччиною, вимагало від уряду країни значних зусиль в плані проведення економічних реформ та перетворень. Це викликає постійний інтерес до втілення на території ФРН нової економічної моделі – соціальної ринкової економіки, яка стала основою не лише відродження країни, але й становлення її як однієї з найпотужніших економік світу.

На час відновлення держави, на базі західних окупаційних зон, не існувало єдиної думки щодо обрання економічної моделі розвитку країни. Ряд партій схилились

до неможливості створення ринкових відносин на території Німеччини. Так Християнсько-демократична спілка виступала за поступовий перехід до ринкової економіки, частково зберігаючи планову систему нацистів, зокрема щодо контролю над імпортом та експортом. Соціал-демократична партія Німеччини виступала за націоналізацію великих підприємств та планову економіку в цілому [6, с. 58]. При цьому не існувало партій, які в певній мірі виступали проти приватної власності взагалі, зокрема в плані існування дрібних підприємств. Саме можливість приватної власності, зокрема на засоби виробництва і є головною необхідною умовою існування ринкової економіки [6, с. 31]. Право на приватну власність мало спиратись на верховенство закону, а створення правової держави підтримувалось усіма партіями (розбіжності стосувались власності на великі підприємства, а не приватної власності взагалі). Таким чином саме ринкова модель економіки була основним варіантом для Німеччини.

Протиріччя між прихильниками та противниками ринкової моделі полягали передусім у недоліках економічних систем у чистому їх вигляді:

– соціальне планування є неможливим у довгостроковій перспективі, через те, що не включає особисті побажання окремих людей, проте є необхідним у певних умовах (зокрема залучення до роботи в певні екстремальні періоди, які вимагають швидкої мобілізації ресурсів і людей – війни, стихійні лиха).

– капіталістичний (ринковий) розподіл не здатен забезпечити потреби населення під час економічного спаду та являє собою надто нерівномірну систему розподілу матеріальних благ [8, с. 14].

Завдання уряду полягало в тому, щоб знайти систему, яка б забезпечувала прийнятний розподіл матеріальних благ і при цьому зберігала основи ринкового механізму регулювання економіки. Теоретично така система була обґрунтована А. Мюллером–Армаком і мала назву соціальної ринкової економіки.

Розвиток теорії відбувався на базі так званої Фрайбурзької економічної школи, засновником якої вважають Вальтера Ойкена (1891–1950 рр.). Представник цієї школи – Альфред Мюллер–Армак (1901–1978 рр.) у роботі «Регулювання економіки і ринкове господарство» (1947 р.) вперше використав термін «соціальне ринкове господарство», під чим автор розумів соціально-економічну систему, в межах якої «принцип свободи ринку поєднується з принципом соціальної компенсації». Неодмінними складовими «соціальної ринкової економіки» А. Мюллер–Армак вважав поєднання двох провідних сил – конкурентної ринкової економіки на основі приватної власності та держави, яка з допомогою притаманних їй механізмів впливає на розподіл і перерозподіл національного доходу з метою забезпечення соціальної справедливості [2, с. 46]. Важливим моментом є ідея «справедливого розподілу багатств», яка бачиться на потужній системі соціального забезпечення, вона була основою соціальної ринкової економіки, а не відповіддю на сусідство з СРСР, як намагались переконати радянські автори.

Загалом модель не мала аналогів, а тому її впровадження в поєднанні з необхідністю відбудови держави було досить складним завданням. Основні економічні питання, які потребували негайного урядового вирішення, полягали:

– у визначенні меж втручання держави в економіку (створення системи регулювання економічних процесів з метою уникнення негативних проявів господарювання) [1, с. 16];

– у створенні ефективної системи захисту робітників та безробітних;

– виокремленні пріоритетів розвитку виробничої сфери та створення умов для постійного оновлення засобів виробництва, а також збереження конкурентоспроможності економіки.

Протягом перших повоєнних років економіка Західних окупаційних зон по суті була плановою. Обмеження, встановлені владою Рейху, залишились в основних рисах і за окупаційної адміністрації. Регулювання, яке мало місце в останні роки існування влади націонал-соціалістів, включало до себе:

1. Розподіл по картковій системі найважливіших продуктів споживання і іншої продукції першої необхідності: одягу, білизни, взуття і ін.

2. Нормування і розподіл всіх основних матеріалів і сировини, а також всіх виробничих матеріалів (вугілля, заліза, сталі, нафти, палива, шкіри і т.д.).

3. Положення про замороження цін і заробітної плати.

4. Державний контроль над імпортом і експортом, фіксація цін на предмети зовнішньої торгівлі і контроль над валютою.

5. Інструкції щодо виробництва і обов'язкова здача продуктів, які підлягають нормуванню [5, с. 59].

Крім того, існували обмеження щодо об'єднань працівників та підприємців, профспілки були націоналізовані. Швидкий відхід від цих норм відбувся лише після проведення фінансової та грошової реформ 1948 року. Ряд обмежень, які все ж залишились, існували у вигляді спеціальних інструкцій і стосувались становлення цін на певні види продукції та обмеження імпорту певних товарів. Втім, ці обмеження (близько 400 інструкцій, які регулювали окремі види продукції [3, с. 136]) існували не довго і стосувались передусім продукції, яка могла виготовлятися в Німеччині (по суті частина інструкцій була протекціоністським заходом для виходу з застою власного виробництва).

Регулювання економіки, після впровадження перших реформ, відбувалось передусім міністерством економіки, шляхом отримання Людвігом Ерхардом надзвичайних повноважень. Такі повноваження використовувались для певного стримування цін на продукти першої необхідності та стимулювання легкої промисловості.

Іншим важливим засобом регулювання економічних процесів був центральний банк. Забезпечення стабільності валюти було одним з факторів постійного високого капіталовкладення в економіку ФРН з боку іноземних компаній та підприємців. Для довготривалого збереження фінансової системи, Центральний банк ФРН був наділений широкою автономією в складі управління держави. Згідно закону про центральний банк ні канцлер, ні будь-хто інший з уряду не мав прямого впливу на банк, що не дозволяло створити передумови для високої інфляції [10]. Федеральний банк випускав в обіг гроші (німецьку марку) відповідно ситуації на ринку, а не виходячи з бажань уряду, що стримувало інфляцію (уряд не міг змусити банк випустити кошти для певних потреб, що змушувало постійно утримувати певні резерви в бюджеті країни). Стабільність фінансової системи

дозволила утвердитись великій кількості приватних банків, які стали основними кредиторами промисловості. Політична структура Федеративної Республіки дозволяла створити багаторівневу систему розподілу коштів, яка базувалась на значному отриманні податків на місцях, що дозволяло досить швидко відновлювати інфраструктуру по всій країні.

Загалом система регулювання економічними процесами спиралась на ринкові механізми, при цьому держава залишала за собою право на встановлення певних заходів для забезпечення стабільності системи та регулювання цін на певні товари. Протягом кількох років з'явилась необхідність також у створенні законодавчої бази щодо охорони конкуренції на ринку (закон про контроль над злиттям компаній та монополій [12], прийнятий 1957 року). В основному такі заходи мали місце для збереження можливостей розвитку дрібних і середніх компаній при конкуренції з великими виробниками.

Система контролю над економічними процесами не була надто громіздкою, проте зуміла встановити стабільні та зрозумілі умови на ринку, що дозволило залучити значну кількість капіталу для створення ефективної промисловості, як шляхом кредитних коштів так і залучення іноземних інвестицій.

Створення системи захисту робітників базувалось на двох принципах – залучення працівників до розподілу чистого прибутку підприємства та системи захисту робітників в разі втрати робочого місця, чи здатності працювати.

Перша проблема, пов'язана з протидією підприємців (які несли всі економічні ризики), була вирішена шляхом зміни підпорядкування профспілок – замість державних почали формуватись добровільні профспілки, які після реформування за зразком британських стали ефективнішими від них [5, с. 1118]. Важливу роль відіграло також впровадження тарифних угод, право укладати які, відповідно до закону 1949 р. [13], мали лише профспілки. Загалом більша частина робітників таким чином опинилась у профспілках (винятки становили лише зайняті на дрібних підприємствах, чи спеціалісти, які виконували короткострокові роботи за контрактом). Профспілки в свою чергу, опираючись на знання про підприємство, вимагали покращення умов праці, чи підвищення зарплат виходячи не лише з умов договорів (де була зазначена мінімальна частка в прибутку, яка повинна була виділятися на оплату праці працівників), але й становища самого підприємства. Система виявилась доволі ефективною, проте саме страйки залишались основною формою боротьби, замість домовленостей з роботодавцями, як у США [4, с. 428], що приносило значні економічні збитки.

Забезпечення безробітних було більш складним питанням і вимагало більш широких законодавчих змін. Передусім питання полягало у формі забезпечення (грошова чи шляхом надання пільг на оплату послуг), розмірі грошового забезпечення тощо.

На перших етапах відбувалось забезпечення шляхом розрахунку споживчого кошика, разом з наданням певних пільг при оплаті послуг. Пізніше система стала змінюватись в бік забезпечення життя на рівні середньостатистичного. Крім державної підтримки, робітники, які були звільнені через скорочення, чи реорганізацію підприємств, тривалий час отримували забезпечення від компанії, на яку вони

працювали. Крім того, існували додаткові виплати в разі втрати працездатності, закриття підприємств тощо. Така система потребувала значного грошового забезпечення, яке отримувалося від значних соціальних податків. У період повної зайнятості (1965–1970 рр.) такі збори вважались непотрібними та приводили до протидії профспілок, часом навіть до страйків, проте вже під час кризи 1972–1973 рр. така система показала свою перевагу [7, с. 103].

Постійний притік капіталів та розвиток фінансової системи стимулювали відповідний розвиток виробничої сфери. Проте необхідно було створити умови для постійного підтримання цього процесу. Це було можливе лише в умовах створення системи постійного залучення нових технологій та розвитку системи науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Забезпечення процесу постійного оновлення та розвитку виробничої сфери потрібно розглядати в кількох взаємопов'язаних факторах. Перш за все, створення системи виробництва замкнутого циклу – процес виробництва, за якого все виробництво від ідеї до кінцевого продукту може здійснюватися на одному заводі, чи групі підприємств, які об'єднуються договірною системою у різні форми корпорацій. На території Німеччини ця проблема була вирішена шляхом розвитку взаємопов'язаних підприємств, які розташовувались на обмеженій території (такі утворення сьогодні називають кластерами). Така система створила спеціалізацію регіонів, які стали відігравати значну роль не лише в економіці, але й соціальних аспектах політики.

Важливою складовою постійного зростання стала наявність ринків збуту для продукції. При цьому окрім зовнішніх ринків (для ФРН основним став Південноамериканський ринок) важливе значення мало внутрішнє споживання. Саме сильний внутрішній ринок міг постійно стимулювати розвиток промисловості в країні. Якщо в перші повоєнні роки внутрішній ринок стимулювався передусім відкладеним попитом на товари першої необхідності, то вже з 1950-х років зріс попит на дорогі товари промислового виробництва – автомобілі та обладнання для дрібного виробництва, який стимулювався зростанням прибутків громадян.

Однією з головних умов сталого зростання була також система освіти. Висока повага до робітничих професій та унікальна дворівнева система підготовки робітників [7, с. 143] дозволили створити умови для високоякісного виробництва. Проте освоєння нових видів продукції відбувався передусім завдяки постійному поступу науки. Окрім широкого застосування технологій військового призначення (наприклад чайний пакетик, чи їжа швидкого приготування) важливе значення мав доступ до американських технологій. Загалом освоєння нових технологій відбувалось передусім новими підприємствами. Почали створюватись спеціальні підприємства для проведення досліджень (венчурні підприємства).

Саме створення умов для відкриття нових підприємств та підтримка розвитку наукової бази університетів дозволила створити умови для розвитку економіки ФРН. Не зважаючи на дещо невдалу політику фінансування наукових досліджень (передусім гроші йшли на фундаментальні дослідження, які не мали ринкового застосування [9, с. 117]), в цілому політика орієнтована на полегшення науково-дослідної діяльності

дала позитивний результат. Розвиток наукової бази відбувався як шляхом підтримки власних досліджень, так і закупівлею патентів.

Таким чином, завдяки вдалим рішенням та ставці на новітні технології було створено не просто передумови для постійного технологічного оновлення виробничої бази, але цілу галузь економіки, яка базувалась на інтелектуальній власності. Купівля патентів майже щороку перевищувала їх продаж приблизно в два рази (637 млн. марок було витрачено на закупівлю патентів, проти 217 млн. прибутків від їх продажу у 1963 р., 1261 млн. проти 466 у 1970 [10, с. 226]), що свідчило про постійну зацікавленість німецької промисловості в новітніх розробках, впровадження яких дозволило ФРН стати однією з найбільш технологічно та промислово розвинених держав світу на рівні з Японією і США.

Соціальна ринкова економіка була розроблена як окрема модель економічної системи, що повинна була забезпечити умови соціально збалансованого розподілу ресурсів, в умовах вільного ринку. Обмежені можливості держави щодо впливу на ринок та недоторканість приватної власності дозволяють вважати таку економіку капіталістичною, а високі соціальні стандарти встановились саме завдяки вільним ринковим відносинам та конкуренції, що говорить про винятковий успіх такої системи. Створення та втілення нової системи відбувалось разом з розвитком інтеграційних процесів в Європі, що дозволило посилити ефект від економічних реформ уряду, проте саме впровадження нової моделі дозволило німецькій економіці стати взірцем для реформ в інших країнах. Успіх нової системи, яка була створена та втілена провідними німецькими економістами став успіхом для німецького народу, та прикладом для наслідування в Європі, що робить дану тему цікавою для подальшого всестороннього дослідження.

Список використаних джерел

1. Башкинян Г. І. Ефективність дерегуляції економічних систем перехідного типу / Г. І. Башкинян. – Львів, 2008. – 502 с.
2. Беляев О. О., Діба М. І., Кириченко В. І., Коляков О. М., Сінельник О. В., Соціальна економіка / О. О. Беляев, М. І. Діба, В. І. Кириченко, О. М. Коляков, О. В. Сінельник. – Київ: КНЕУ, 2003. – 244 с.
3. Ватлін А. Ю. Германия в XX веке / А. Ю. Ватлін. – М.: РОССПЕН, 2005. – 336 с.
4. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки / В. П. Газін, С. А. Копилов. – К.: Либідь, 2004. – 621 с.
5. Дейвіс Н. Європа: Історія / Норман Дейвіс. – К., 2001. – 1456 с.
6. Ламперт Х. Социальная рыночная экономика. Германский путь / Хайнц Ламперт. – М.: Дело ЛТД, 1994. – 224 с.
7. Складові демократії / Переклад з німецької М. Даріабегі, Г. Дембовські. – К.: Либідь, 1993. – 210 с.
8. Соціальна ринкова економіка: Основні орієнтири для України / Під редакцією Р. Клапгама; Інститут реформ. – К., 2003. – 119 с.
9. Хауч Г. І. Империя «АЕГ – Телефункен» / Г. И. Хауч. – Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1982. – 328 с.
10. Федеративная республика Германия / Отв. ред. В. Н. Шеннаев, М. Шмидт, Д. Е. Мельников. – М.: Мысль, 1983. – 431 с.
11. Gesetz über die Deutsche Bundesbank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Bundesbank/Aufgaben_und_Organisation/gesetz_ueber_die_deutsche_bundesbank.pdf?__blob=publicationFile – Сайт відвідано: 24.03.2015.
12. Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (GWB <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gwb/gesamt.pdf> – Сайт відвідано: 24.03.2015.
13. Tarifvertragsgesetz [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/tvfg/gesamt.pdf> – Сайт відвідано: 07.04.2015.

References

1. Bashkynyan H. I. Efektivnist' derehulyatsiyi ekonomichnykh system perekhidnogo typu / H. I. Bashkynyan. – L'viv, 2008. – 502 s.
2. Belyayev O. O., Dyba M. I., Kyryyenko V. I., Kolyakov O. M., Sinel'nyk O. V., Sotsial'na ekonomika / O. O. Belyayev, M. I. Dyba, V. I. Kyryyenko, O. M. Kolyakov, O. V. Sinel'nyk. – Kyiv: KNEU, 2003. – 244 s.
3. Vatlin A. Ju. Germanija v XX veke / A. Ju. Vatlin. – M.: ROSSPEN, 2005. – 336 s.
4. Hazin V. P., Kopylov S. A. Novitnyia istoriya krayin Yevropy ta Ameryky / V. P. Hazin, S. A. Kopylov. – K.: Lybid', 2004. – 621 s.
5. Deyvis N. Yevropa: Istoriya / Norman Devis. – K., 2001. – 1456 s.
6. Lampert H. Social'naja rynochnaja ekonomika. Germanskij put' / Hajnc Lampert. – M.: Delo LTD, 1994. – 224 s.
7. Skladovi demokratiyi / Pereklad z nimets'koyi M. Dariabehi, H. Dembovski. – K.: Lybid', 1993. – 210 s.
8. Sotsial'na rynkova ekonomika: Osnovni oryentyry dlya Ukrainy / Pid redaktsiyu R. Klaphama; Instytut reform. – K., 2003. – 119 s.
9. Hauch G. I. Imperija «AEG – Telefunken» / G. I. Hauch. – Per. s nem. – M.: Progress, 1982. – 328 s.
10. Federativnaja respublika Germanija / Otv. red. V. N. Shenaev, M. Schmidt, D. E. Mel'nikov. – M.: Mysl', 1983. – 431 s.
11. Gesetz über die Deutsche Bundesbank [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Bundesbank/Aufgaben_und_Organisation/gesetz_ueber_die_deutsche_bundesbank.pdf?__blob=publicationFile – Sayt vidvidano: 24.03.2015.
12. Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: (GWB <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gwb/gesamt.pdf>) – Sayt vidvidano: 24.03.2015.
13. Tarifvertragsgesetz [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/tvg/gesamt.pdf> – Sayt vidvidano: 07.04.2015.

Dzhus Yu. Ya., graduate student of study Chair of World History, Precarpathian National University named after V. Stefaniuk (Ukraine, Ivano-Frankivsk), Ura_juice@ukr.net

Formation of a social market economy in the Federal Republic of Germany (1948–1970–ies.)

This research paper is dedicated to formation of a social market economy in West Germany in 1948–early 1970s. It provides a brief review of the origin and formation of the idea of a social market economy. It describes the reasons of this model implementation in the Federal Republic, as well as formation and ascertainment of its crucial features.

The focus lies on the ways of solving the key issues, which emerged in the course of formation of this new type of economy. First of all, the article considers the limits of government intervention in economic life, that is, creation of a new system of control authorities, which would ensure the product standards and make it possible to support new enterprises in a competitive environment. Creation of a new system of protection of the employed and unemployed, based on free trade unions and system of broad state support of social programs for the unemployed, is another important aspect.

The article also provides an overview of governmental activities that helped to create the basis for constant technical upgrading of the state production area and allowed Germany to occupy one of the leading places among the world economies.

Keywords: social market economy, Freiburg School, the regulation of the economy, the central bank.

Джус Ю. Я., аспирант кафедры Всемирной истории, Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника (Украина, Ивано-Франковск), Ura_juice@ukr.net

Становление социальной рыночной модели экономики в Федеративной Республике Германия (1948–1970–е гг.)

Работа посвящена становлению социальной рыночной экономики в Западной Германии в 1948 – в начале 1970-х гг. Предоставляется краткий обзор возникновения и становления идеи нового типа экономики. Рассматриваются причины внедрения именно этой модели в Федеративной Республике, а также формирование ее отличительных черт.

Основное внимание уделяется путям решения ключевых вопросов, возникших при становлении нового типа экономики. Прежде всего, рассматривается вопрос границ вмешательства государства в экономическую жизнь, то есть создание новой системы контролирующих органов, обеспечивающих стандарты продукции и сохраняющих возможность развития новых предприятий в условиях конкуренции. Другим важным аспектом является создание новой системы защиты рабочих и безработных, которая основана на свободных профсоюзах и системе широкой государственной поддержки социальных программ для безработных.

Также в статье приводится обзор государственных мероприятий, которые дали возможность создать основу для постоянного технического обновления производственной сферы государства и позволили ФРГ занять одно из ведущих мест среди экономик мира.

Ключевые слова: социальная рыночная экономика, фрайбургская школа, регуляция экономики, центральный банк.

* * *

УДК 94(438)

Босчко В. Ф., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького (Україна, Черкаси), osbb53@ukr.net

ПОЧАТОК ВІДБУДОВИ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДРУГОЇ РІЧІ ПОСПОЛИТОЇ

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної історіографії висвітлено становище промислового розвитку та фінансової системи Другої Річ Посполитої. Особливу увагу приділено впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників, які вплинули економічні зрушення на державному рівні. Автор акцентує увагу на досвіді розбудови польської промисловості та фінансової системи усупереч складним внутрішнім та міжнародним умовам. Відзначено, що у ході реалізації адекватної економічної політики у галузі промислового розвитку становище країни стабілізувалося, що згодом призвело до поступового економічного зростання.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, Польська держава, економічне становище, Перша світова війна, повосний період, відродження державності.

Перша світова війна та спричинені нею наслідки стали переломним періодом в історії багатьох народів, а процеси державотворення і суверенізації – головною ознакою того часу. Історія Польської держави є цікавою і повчальною водночас, адже, незважаючи на складні внутрішні та міжнародні умови повоєнного періоду, Польща за час свого двадцятилітнього існування у міжвоєнний період нагромадила чималий досвід державно-правового будівництва та вирішення соціально-економічних проблем.

Актуальність зумовлена тим, що в умовах поглиблення інтеграційних процесів та сучасного відродження у країнах Центральної та Східної Європи важливого значення набуває досвід державотворення та розбудови національних держав на початку ХХ ст.

У сучасних дослідженнях українських учених простежено прагнення дати більш об'єктивну, ніж за радянської доби, оцінку історії Другої Річ Посполитої. Українська полоністика представлена ґрунтовною працею Л. Зашкільняка і М. Крикуна [1]. У ній автори на основі нових джерел, здобутків історіографії та новітніх методологічних підходів розкрили різноманітні політичні та соціально-економічні особливості життя поляків у різні історичні епохи, зокрема і у міжвоєнний період. Автори цілком справедливо відзначили, що відродження Польської держави стало результатом багатовікової політичної традиції, державотворчих прагнень польської нації, сприятливих внутрішніх політичних і соціально-економічних чинників та міжнародної ситуації. Варто особливо виокремити праці відомої тернопільської дослідниці Л. Алексієвцев [2; 3; 4], оскільки в них міститься ґрунтовний аналіз створення та функціонування польської державності в 1918–1926 рр. Дослідження львівської полоністки З. Баран [5] стосується відродження і становлення Польської держави 1918–1921 рр. Різні аспекти історії Другої Річ Посполитої розглядалася також і в наукових студіях В. Ярового [6]. Польська історіографія представлена значною кількістю робіт. Зокрема, багатоглядним аналізом соціально-економічного розвитку Польщі позначені праці М. Дроздовського [7], Й. Голубовські [8]. Сучасні історики Польщі А. Єжерцькі [9], Й. Калінські [10], Г. Дильонгова [11] намагаються об'єктивно оцінювати, аналізувати всю суперечливість соціально-економічної діяльності урядів у складних міжнародних відносинах міжвоєнної Європи.